

PERMANENTNÁ FORMÁCIA ABSOLVENTOV TEOLOGICKÝCH FAKÚLT

Dr.h.c. prof. PhDr. Pavol Dancák, PhD.

TÉMA IV: ETIKA A SOLIDARITA AKO NÁDEJ

Solidarita je dobrovoľná súdržnosť, vzájomná pomoc a podpora, ktorá presahuje rámec partikulárnych skupín a smeruje k univerzálnemu horizontu ľudskej rodiny. Tischner reaguje na skúsenosť totalitarizmov a na súčasnú krízu nádeje, v ktorej človeka ohrozujú strach, izolácia a ústup do „úkrytov“. Nádej je perspektívou „niečoho lepšieho“, ktorá v spojení so solidaritou uvoľňuje tvorivé sily jednotlivca i spoločenstva. Najhlbšou formou solidarity je „solidarita svedomia“ ako etická väzba založená na pravde, zodpovednosti a schopnosti byť „pre druhého“.

V značnej časti moderného sveta nádej prechádza krízou, ale pre Tischnera je rozhodujúcou kategóriou filozofického aj spoločenského obrodzenia. Na základe skúseností s nacizmom a komunizmom analyzoval zlo totalitných režimov tak, aby bolo možné naznačiť perspektívy oslobodenia. V kniha *Świat ludzkiej nadziei* sa metodologicky opiera o fenomenológiu a príbuzné prúdy filozofie dialógu a hermeneutiky a zdieľa presvedčenie blízke aj Wojtyłovi, že porozumenie človeku a náboženstvu sa musí začať pri subjekte konkrétnej skúsenosti, teda nie pri človeku ako „súčasti kozmu“. Tischner sa inšpiroval aj Schelerom, Heideggerom, Levinasom, Marcelom či Ricceurom, aby obnovil reálnu nádej spoločnosti v perspektíve slobody a viery.

Nádej je základná skúsenosť i hodnota, ktorá umožňuje vidieť pravdu o človeku, kresťanstve a svete. V nádeji sa odhaľuje axiologická dimenzia existencie, totiž že človek je bytosť orientovaná na zmysel a dobro. Marcel pripomína, že nádej sa rodí zo skúšky a z istej formy „otročstva“ (choroba, vyhnanstvo, bezmocnosť), pričom v technicky komfortných spoločnostiach môže nádej slabnúť a s ňou aj duchovný život. Nádej predpokladá vnútornú slobodu a v každej situácii predpokladá možnosť „lepšieho východiska“. Umožňuje hrdinstvo, ktoré sa uskutočňuje v prítomnosti, v rozhodnutí „tu a teraz“, ktoré môže zahŕňať aj prijatie utrpenia. Nádej nadobúda vrchol v kresťanstve, ktoré ohlasovaním vzkriesenia ukazuje za empiricky možný horizont, pričom sa nejedná o únik reálneho života, ale o výzvu premieňať ju na skutok milosrdenstva, na skutok prekonávajúci logiku odplaty.

Solidarita znamená dobrovoľnú a recipročnú súdržnosť, ktorá sa neredukuje na právny záväzok. Je morálnou výzvou, najmä voči znevýhodneným, a zároveň zodpovednosťou za celok, za spoločenstvo, svet, „zem“. Durkheimovo chápanie solidarity ako morálneho správania podčiarkuje, že morálka je to, čo nás núti počítať s druhými a prekračovať egoizmus. Tischner interpretuje solidaritu evanjeliovo, teda byť solidárny znamená „nie byť bremeno druhého“. Solidarita sa ukazuje vtedy, keď človek rozpozná svoje prepojenie s inými. Základ solidarity však nie je voľajáká sentimentalita, ale pravda a spravodlivosť. Solidarita sa nedá vynútiť násilím, lebo vzniká z povinnosti, ktorá sa rodí v svedomí a buduje spoločenstvo. Nejde o hotovú teóriu, ale skôr o ideu, o „svetlo“, ktoré osvetľuje priestor života, no nedá sa vyčerpať definíciou. Tischnerova „etika solidarity“ je vlastne etikou svedomia. Človek môže dôverovať druhému, ak verí, že v ňom je čosi stabilné, čo nezrádza, a tým je svedomie, pričom podmienkou svedomia je vôľa mať svedomie. Solidarita sa rodí v dialógu, ktorého témou je zbytočné utrpenie spôsobené človekom. Reč solidarity nie je jednoduchá sťažnosť, ale je to svedectvo o zranenej hodnote a zároveň prísľub nápravy a to aj na politickej úrovni. Úlohou politiky je organizovať verejný priestor tak, aby si ľudia nespôsobovali zbytočné utrpenie a vytvárali priestor pre dialóg, ktorý si vyžaduje reciprocitu, kde pravdu o sebe spoznávam „z perspektívy druhého“.

Človek bez uvedomenia si existencie druhého človeka, by nemohol mať istotu o tom, kto je, nenašiel by celú pravdu o svojej existencii a neobjavil by ani rozsah celej svojej zodpovednosti za svoju existenciu aj za existenciu iných. V storočí, v ktorom človek sa stal vrahom človeka, Tischner optimisticky hľadá, že „zo skúsenosťou druhého človeka cez prizmu hodnoty sa nerozlučne spája prežívanie nádeje. Stále je tak, že alebo ja odporúčam druhému akúsi hodnotu k realizácii a mám nádej, že druhý prijme moju propozíciu, alebo druhý odporúča mne niečo podobné, žiada voči mne podobnú nádej“. Všetko ľudské konanie má svoje miesto v kultúre a obe na seba vzájomne pôsobia. Primerané utváranie kultúry vyžaduje zapojenie celého človeka, ktorý v nej rozvíja svoju tvorivosť, svoju inteligenciu a svoje poznanie sveta a ľudí. Okrem toho vnáša do nej svoju schopnosť sebaovládania, osobnej obety, solidarity a ochoty podporovať spoločné dobro. Človek dozrieva odpoveďou na výzvu hodnôt. Etika podľa Tischnera je gramatikou medziľudských vzťahov.

LITERATURA:

- DOBRZAŃSKI, D.: *Zasada solidarności. Studium z filozofii społecznej*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2013.
- MARCEL, G.: *Structure of Hope*. Translated by David-Louis Schindler, Jr. *Communio* 23 (1996): 604–611.
- JAGIEŁŁO, J.: *Problematyka nadziei w współczesnej filozofii człowieka*. *Kieleckie Studia Teologiczne* 3 (2004): 49–68.
- TAYLOR, CH.: *Several reflections on the theme of Solidarity*. *Znak* 543 (2000), 24–34.
- TARNOWSKI, K.: *Józef Tischner – niezastąpiony filozof nadziei*. Accessed July 13, 2025. <http://www.tischner.org.pl/ka-rol-tarnowski/tischner-niezastapiony-filozof-nadziei>.
- TISCHNER, J.: *Etyka solidarności*. Kraków: Znak, 1981.
- TISCHNER, J.: *Solidarność sumień. Kazanie wygłoszone na Wawelu dnia 19 X 1980 r.* *Tygodnik Powszechny* 43(1980): 1.
- TISCHNER, J.: *Solidaryzacja i problem ewolucji świadomości*. In *Studia z teorii poznania i filozofii wartości*, edited by Władysław Stróżewski, 91–102. Wrocław: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1978.
- TISCHNER, J.: *Myślenie według wartości*. Kraków: Znak, 2000.
- TISCHNER, J.: *Świat ludzkiej nadziei*. Kraków: Znak, 1994.
- REMBIERZ, M.: *Nadzieja – transcendencja – paideia. O perspektywach nadziei i pedagogii nadziei w kontekście (przekraczania) ludzkiej niedoskonałości*. *Świat i Słowo* 1(2016): 13–38.
- ZUZIĄK, W.: *W poszukiwaniu wolności – między J. Nabertem i J. Tischnerem*. In *Pytając o człowieka*, edited by Władysław Zuziak, 43–60. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2001.
-